

DOĞADA AV AVCI İLİŞKİLERİ

İnanılması güç gerçek, leoparların geyiğe, geyiklerin de leoparlara ihtiyaçlarının olduğudur. Uzun çırpınışları önleyen ani ölümler. Leopar, impananın boynuna yönelttiği tek hamle ile işini bitiriyor. Ancak geyik türünün leoparların varlığından ne gibi bir avantajı olabilir?

Avcının ava olan ihtiyacından fazla, avın avcıya olan ihtiyacı söz konusudur.

Kurt sürüsü, kısa bir taktikten sonra genç ve tecrübesiz bir hayvanı yakalar. İki kurt, hayvanın arka ayaklarına dişlerini geçirir. Sürünün üçüncü takipçisi ise, güçlü dişlerini kurbanın ağız kısmına gömer. Sonra buzağının yumuşacık karnı yırtılıp, bağırsakları dışarı çekilip çıkarılır.

Buzağı korunmasız ve korkudan kocaman açılmış gözlerle, dizüstü çöküp canlı canlı parçalanıp yutulana kadar, böğürür durur.

Kanada'nın kuzeyinde de aslanlar, kaplanlar, sırtlanlar, çakallar tilkiler kanlı ölüm sanatlarını, aynı kurtlarınkine benzer şekilde bazen toplu halde, genellikle yalnız, ama her zaman çabuk, bilinçli, acımasız ve vahşice sürdürmektedirler. Kendisiyle ve kendi türüne olan uyum özlemiyle insan, çoğu zaman neden birbirleriyle, kurtlar kuzularla, aylar geyiklerle, kaplanlar zebraıyla barış içinde yaşayamazlar? sorusunu sormaktadır. Bugün biliyoruz ki, bu cennete mahsus durum hiç olmadı ve hiçbir zaman da olmayacak. Bütün hayvanlar ömürleri boyunca ya avcı ya da avlanan olmak zorundalar.

Daha ilk hayvan türlerinde bile, avcı ve avların arasında bu ikiye bölünmenin var olduğu sanılmaktadır. Devon'dan (350 milyon yıl önce), birkaç metre uzunluğu olan *Dinichthys* balığının, küçük balıklara tuzak kurduğu ve fare başlı iskorpitlerin zırh balığı avladığı bilinmektedir.

İlk bakışta kâr zarar hesabı, yırtıcıların lehine gelişir gibi görünmektedir. Otobur hayvanların ayırt edici özellikleri, kendi vücut proteinlerini bitkisel besinlerin yapı taşlarından oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Buna karşın etobur yırtıcı hayvanlar, daha basit ve az enerji gerektiren metotlarla hareket ederler. Onlar önceden otobur hayvanlarca, sindirimi kolay aminoasit bileşiklere dönüştürülen proteini harcarlar. Ancak, artık yapı taşlarından çok, bir nevi hazır parçaları yutar hale gelmişlerdir. Bu, hazır lokma psikolojisini, bir sakınca olarak beraberinde getirmektedir. Bu hayvanlar artık, doğrudan bitki ile beslenme kabiliyetlerini kaybetmişlerdir. Artık bir omnivor olmayan et uzmanı aslan, bitkisel besinlerle vücudunu geliştiremez ve beslenemez; yani et yemek zorundadır.

Peki ama bunların tek tek ekolojik sistem ile bağlantısı nedir? Aslan, hayatını devam ettirmek için gereken miktarda zebra antilop, yaban domuzu yemesine, diğerlerinden de kaçınmasına rağmen, öldürme olayını biz vahşice bir dürtü olarak değerlendirmekteyiz. Oysa her şeye rağmen, avcı ve avlanan arasında gizli bir uyum var gibi. Zoologlar bu hususta yırtıcı ile kurban arasında gayet dengeli, aynı zamanda da çok karışık bir ilişki olduğunu ifade etmektedirler.

Evet avcının ava olan ihtiyacından fazla, avın avcıya olan ihtiyacı söz konusudur. Fakat bugün, insanın doğanın kurulu düzenine müdahalesinin yoğunlaştığı ve örnek olarak, Avrupa'da, nerdeyse kendisine gizli olan bütün yırtıcı hayvanları yok ettiği, böylece avcının rolünü üstlendiği için, günümüzde av-avcı arasındaki sırrı çözmek, her zaman olduğundan daha fazla önem kazanmıştır.

Zoologlar temel kuralların bilincine ulaşmış durumdadır: Bir hayvan türü, rahatsız edilmeden çoğalabilirdiği takdirde, er ya da geç yırtıcı hayvanlarca fark edilecek, bunun sonucunda onlar da çoğalacaktır. Yırtıcıların çoğalmasıyla da, kurbanın çoğalması duracak ve gerileyecektir.

Bunun üzerine yırtıcının sayısı da eksilecektir. Böylece kurban yeniden çoğalabilecek ve bunu az bir gecikme ile yırtıcı takip edecektir. Bu ilk bakışta soyut görünen formülün uygulamada nasıl işlediğini zoologlar "İsla Krallığı'nda" gözleme imkânı bulmuşlardır. ABD'nin kuzeyindeki Lake Superior adası, bu araştırma için biçilmiş kaftandır.

Bu yüzyılın başlarında bu cennet beldeye, şimal geyikleri yerleşmişlerdir. Burada diğer otobur hayvanlar yok denecek kadar az, yırtıcı hayvan ise hiç yoktu. Sonuç itibarıyla, bu büyük otoburlar, bitki örtüsünü tamamen harap edip açlıktan ölene kadar, kaygısızca çoğalabilmişlerdir. Binlerce hayvandan-

Maliyet-fayda hesabı: Bir tavşanı avlamak, fazla bir enerji gerektirmektedir. Bu yüzden kanat genişliği 1,20 cm olan bu yırtıcı kuş, kurbağa, fare ve haşeretlerle yetinmektedir.

sadece birkaç yüz tane kalmıştı. Bunu takiben yenden otlakların, gürgengillerin, kavakların yetişmesiyle, geyiklerin sayısı tekrar hızla artmış. Bunlar ise bitki örtüsünü kısa sürede yeniden tüketmişler ve tekrar bir açlık felaketiyle karşı karşıya kalmışlardı.

Bu durum ancak 1940'lı yıllarda, kurtların oraya göç etmesiyle değişti. Önceleri yaban biyologları, yırtıcının avın çoğalmasını dizginlediği, görüşünü taşıyorlardı. Ancak, kurtların varlığına rağmen, şimal geyiklerinin sayısının, bu sefer doğanın ekolojik dengesini bozmayacak şekilde arttığı görüldü.

Yılda yüze yakın geyiğin kurban gitmesine rağmen, popülasyonlarının zarar görmemesinin özel bir sebebi, avın 1/4'ünü buzağılar, 2/3'ünü ihtiyaç hayvanlar oluştururken, ancak % 10'luk bir bölümünü en dirençli yaş grubu olan 1-5 yaşlarındaki hayvanların teşkil etmesidir.

Bu durum, kurdun oldukça ekonomik avlandığını ve ancak kolayca yakalanabilen, tecrübesiz, hasta ve zayıf hayvanlara saldırdığını göstermektedir. Çün-

Kollektif avlanma: Antarktika kurtları, camızları hedef aldıkları zaman, beraber olmak zorundadırlar. Çünkü büyük av hayvanları kendilerini şiddetle savunurlar.

Kurban teklifi: Çoğu zaman kimin öldürüleceğini yırtıcı değil de kurbanın kendisi belirlemektedir. Gençler, yaşlılar ve hastalar. Üstte solda, iki dişi aslan, yavrusu olan bir Gnu'yu takip ederken, sürü rahatsız bile olmuyor. Üstte sağda, Gnu, iki dişi aslan tarafından ölümcül yaralar alarak yere yığılır. Sağda, çakallar, bufoloyu yola getirdiler ve onu canlı canlı yemeye başlıyorlar. Burada da olduğu gibi çoğu zaman kurbanın takati kesilene kadar kovalanırlar.

kü bu iri yapılı, dirençli şimal geyikleri, saldırana ön ayaklarıyla öldürücü darbeler indirebilmektedirler. Kısa bacaklı kurdun işini zorlaştıran diğer bir unsur da, avın uzun bacaklarıyla rahatça ilerleyebileceği, derin karlara doğru kaçmasıdır. Dolayısıyla saldırıların ancak % 5'inin başarıyla sonuçlanması, pek de şaşılanacak bir durum değildir.

Bundan çıkarılacak ilk önemli sonuç: Yırtıcı, sadece av hayvanlarının popülasyonunun devamı için önemsiz olan hayvanları öldürmekte, ancak kuvvetli ve dinç olan hayvanların üreyebilmelerine engel olmaktadır. Bir nevi sağlık görevlisi gibi zayıfları ayıklayarak, sürünün kuvvetlilerine şans tanımaktadır.

Garip ama gerçek olan, avcının bu karışık ilişkiler zincirinde çoğu zaman pasif kalması, kimin ölüp kimin kalacağını ise avın tayin etmesidir. Bu durumun çarpıcı örneğini misk farelerinde görmekteyiz: Nehir kenarlarında yaşayan bu kemirgenler, bol miktarda çoğaldıklarında, yenilenin ısırıklarla yaralandığı ve bölge sınırlarının dışına itildiği, şiddetli bölge kavgaları başgösterir. Burada, yuvalarının rahatlığından ve diğer saklanma imkânlarından yoksun kalırlar. Üstelik çevrelerini de tanımadıkları için, vizonlara kolay bir yem olurlar.

Araştırmacılar, çoğu zaman yıllarca devam eden incelemelerinde, saldırıların isteseler dahi kurbanlarının kökünü kurutamayacaklarını, onların daha çok karşı tarafın kendiliğinden verdikleriyle yetinmek zorunda olduklarını tespit etmişlerdir.

Seylan adalarındaki aksis ceylanlarının özel alan organizasyonları, bilhassa korunmaya değer inek ve danaların, kalabalık sürünün merkezinde kalmalarını, diğer yanda yetişkin erkeklerin, genç ve güçsüzlerin sürünün kenarında bulunmalarını öngörür. Böylece, arada ayrıcalıklı hayvanları koruyan, aşılması imkânsız bir duvar oluşmaktadır. Kenardaki dışlanmışlar, sürünün merkezine yaklaşmaya kalkıştıkları an, güçlüler tarafından kovalanırlar. Sonuç olarak: Leoparlara aksis geyik türünün, varlığının devamı için kıymet ifade etmeyen yaşlı erkekler kalmaktadır. Bu alışverişin mükemmel bir şekilde işleyebilmesi, ancak av hayvanlarının milyonlarca yıldır süregelen avcıyı tanıma, ona uyum sağlama evresiyle mümkün olmaktadır.

Kuzey Amerika geyiklerinden karaiblerin, gözleminin hareket anındaki görmeye hassas olarak ayarlanmış olması, gündüz açık arazide avlanan kurda karşı, önemli bir savunma mekanizmasını oluşturur. Ancak tilkilerin Ternöv'e yerleştirilmesi, büyük otoburların popülasyonu üzerinde ilk aşamada büyük tahriplere yol açtı. Çünkü, bu yeni etobur, kurt örneğinde olduğu gibi, gece avlanmakta ve avına arkadan saldırmaktadır. Böylelikle hareketten çok şekilleri, daha iyi algılayan karaiblerin savunması başarısız kalıyordu.

Daha önce de belirtildiği üzere, bu karışık dengeyi sağlayan avcı kadar avlanan da büyük rol oynamaktadır.

Avcının, avının kökünü kurutmaması, ancak belirli hayvanları yeğleyen uzman yırtıcılara mahsus bir olay; çünkü onların yok olmasıyla kendi de azalmak ve hatta yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Kurbanları arasında ayırım gözetmeyen avcılarda, konu, farklı boyutlarda gelişmektedir. Bir böcek türünü severek ve kolayca avlayan, ancak başka böcek türleri de emrine hazır olan bir hayvan varlık sebebini tehdit etmediği için, tereddütsüzce sevdiği tür yok edebilir. Artık bölgesi, Wrangel adasındaki tilkiler, bu duruma başka bir örnek oluşturmaktadır. Tilki, lemming isimindeki hayvan türünün bolluğu esnasında, büyük su kuşlarına dönüp bakmaz bile. Bu (esas avları olan) lemmingleri, kuluçkaya yatmış kazların yanında dahi avlarlar. Açlık çektiği zaman ise, metrelerce havada uçabilecek, bu savunması güçlü kuşlara yeltenir. Leziz bir kaz elde etmenin yollarını araştırır. Bir kaz ailesine saldırır gibi yapar; ancak son anda yan çizerek, hiçbir şey olmamış gibi davranır. Ve kendisi kadar güçlü olan bu hayvanların, savunma psikolojisini tespit eder. Kurtlar ve aslanlar da, savunmaya hazır bir av söz konusu olduğunda, benzer şekilde hareket ederler. Saldırır gibi yaparak, hasta, zayıf, tecrübesiz ve yaşlıları tespit ederler. Çünkü, avdan edindiği enerjiyi, ekonomik bir şekilde kullanmak zorundadır. Kendisini tehlikeye atmadan, en az enerji sarfederek elde edebilecekleri hayvanlara saldırırlar.

Hayvanların duyuları insanlardan çok farklı olduğuna göre, başarılı bir av için nelerin gerekli olduğu sorusu aklımıza takılır.

Çeviklik ve hızda, avın üstün durumda olduğu kesin. Demek ki, yırtıcı, avını aniden ve ustaca tespit etmekte, diğerlerine bakmamaktadır. Bir araştırma, bu tahmini doğrular nitelikte. Sarı taneleri galamayı yeni öğrenmiş, bir tavuk, tane yığınının içinden hep sarı taneleri seçmekte, diğerlerine dokunmamaktadır. Bu durum, sarı taneler tükenene kadar böyle devam eder. Artık tavuk, başlangıçta çok olan "normal rengi" değil, azınlıkta olan artıkları yemeye başlar. Araştırmacılar, bu durumun doğada da, benzer şekilde sürdüğü ettiği görüşündeler. Avcı, sevdiği avın görüntüsünü kafasına yerleştirerek saldırıya geçmektedir. Bu hayali, sanki ezberlemekte ve kurbanını, kendisi için önemsiz diğer hayvanlardan, daha çabuk fark etmektedir. Aslanın gönlünde yatan Gnu hayali olsa gerek. Ancak herhangi bir sebepten dolayı, bu hayvan türü azalmış ise, asıl avını ve hedefini değiştirmek zorundadır.

Avın yenilmesi yoluyla elde edilen enerji, avlanmaya yetmeyecek seviyeye geldiyse, yok olmamak için başka hayaller kuracak veya göç edecektir. Bu arada av da rahat bir soluk alacaktır.

Av ve avcı türleri, uzun dönemde var olmak istiyorlar ise karşılıklı hareket tarzlarını değiştirebilmelidirler. Tilki-karibus örneğinde olduğu gibi, karibuslar rahatlarını ve bölgelerini terk edip, gruplara bölünmek suretiyle yeni bir savunma şekli geliştirmek durumundadırlar. Veya anne-yavru ilişkisine, önem

vererek kaçmanın çözümü olmadığı, tilkiye karşı daha caydırıcı bir önlem almak zorundalar. Çünkü kaçmak, ancak kurttan kurtulmanın çaresidir.

Bu hareket değişiklikleri, evrimin pratik olarak ve nerdeyse gözlenebilir bir şekilde, gerçekleşmesine bir örnek oluşturmaktadır. İnsanın evrimi, bir nevi köruklediği yerlerde, hayvanların değişikliklere nasıl çabucak ayak uydurduklarını daha iyi görmek mümkün.

Örneğin tavşan, fare gibi, diğer küçük hayvanlar, otobanların arasında oluşan ve trafik yüzünden avcılarının aralarından gelemedikleri, yeşillik alanlarda yaşamının mümkün olduğunu hemen farkettiler.

Avcılar ise, cadde paralellerinde, çimlerin sürekli biçilmesini bir avantaj olarak kullanmaktadırlar. Bu açık sahalarda yaşayan fareler, onların adeta sofralarını süslemektedirler.

Aynı durum, fundalık ve çalılıklardan arındırılmış tarım tarlaları için de geçerlidir. Düz araziler, maki-nelerin rahat hareket etmesi için, insanların daha çok işlerine gelmektedir. Keklik her ne kadar güçlü olursa olsun, doğal sığınaklardan kalktığına, atmaca-ya kolay bir yem olmaktadır. Karışık yırtıcı-kurban ilişkisinin, rekabetin yaşamı belirlediği günümüz serbest piyasasından çok farklı olmadığı kolayca görülebilir.

Evrim araştırmacıları, avcı-avlanan arasındaki varlıklarını koruma yarışında, her zaman bir adım önde olan avın, daha şanslı olduğu görüşündeler.

Sonuç: Bütün bunlar, av ve avcının birbirleri için gerekli olduğunu, birbirlerini, doğanın ekolojik dengesini ayakta tutmak için dizginlediklerini, insanın Avrupa'da büyük yırtıcıları yok ettiğiinden bu yana, avcı ve koruyucu rolünü oynamak zorunda kaldığını, ancak doğanın bu kurulu düzeninin bu işi daha iyi becerdiğini göstermektedir. □

P.M.'den çev.: Melahat KARAMERCAN

